

Didaktiskt material till Alternativ och kompletterande kommunikation

I detta material skall jag presentera på vilket sätt du kan använda dig av alternativ och kompletterande kommunikation dvs. AKK i din undervisning. Inom AKK hör det många olika former som alla har samma funktion, de vill stärka det du säger. En sak som hindrar många från att använda sig av AKK i sin undervisning är att det i början kräver mycket extra arbete för att hitta ett material som passar det man undervisar i eller så måste man skapa ett eget material. I detta material kommer jag att visa lite exempel hur man kan använda sig av AKK i undervisningen och hur materialen kan se ut samt olika webbsidor med material eller annan nyttig information gällande AKK.

Vad är då AKK för något? AKK är en förkortning för alternativ och kompletterande kommunikation på svenska. På engelska används begreppet ACC som står för augmentative and alternative communication. Finska motsvarigheten för alternativ och kompletterande kommunikation är puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio. Inom alternativ och kompletterande kommunikation så sker inte kommunikationen endast med tal utan man använder sig av stödtecken, bilder eller bliss-språk som ett komplement till talet.

Enligt de siffrorna från artikeln Ida kommunicerar utan att prata (*Gemenskap och påverkan* nr 3/2019) så finns det ca. 65 000 personer i Finland som har tal och kommunikationssvårigheter varav ca. 30 000 av dem är personer som behöver hjälpmedel som ersätter tal. Det är där alternativ och kompletterande kommunikation kommer in.

Varför skall man använda sig av alternativ och kompletterande kommunikation? I FN:s barnkonvention och FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning tas rätten att uttrycka sig upp. Konventionen för personer med funktionsnedsättning artikel 7, handlar om att säkerställa rätten att uttrycka sin åsikt och att det erbjuds stöd för att utöva denna rättighet. I artikel 21 lyfts det fram att alla har rätt till yttrande- och åsiktsfrihet samt rätten till information. Vilket betyder att alla har rätt att uttrycka sig och om man inte kan uttrycka sig verbalt så måste man hitta alternativa metoder att uttrycka sig.

Alternativ och kompletterande kommunikation är en metod som kan användas av många olika människor. Alternativ och kompletterande kommunikation kan användas av såväl gamla som unga och så kan den användas för många olika typer av svårigheter, diagnoser eller handikapp. *“Barn som behöver AKK finns i olika grupper, barn med grav motorisk, kognitiv eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, fr.a. autism eller förvärvad hjärnskada.”* (Heister Trygg, 2012) De som behöver AKK kan kategoriseras i olika grupper, och i de olika grupperna ingår både barn och vuxna. Personer som har en intellektuell funktionsnedsättning är de som

Den första gruppen är NPF. NPF står för Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och är ett samlingsnamn för de olika tillstånden som påverkar hur hjärnan och nervsystemet fungerar och hanterar information. I Finland används också begreppet nepsy. Enligt SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten, u.å) så har ca. 10% av alla elever i skolan någon form av neuropsykiatrisk funktionsvariation. ADHD, Tourettes syndrom, autism och Aspergers syndrom är olika diagnoser som hör under begreppet neuropsykiatriska funktionsvariationer. Av dem så är autism och ADHD de två vanligaste diagnoserna.

Barn med ADHD har enligt Olsson & Olsson (2007) till exempel sämre arbetsminne vilket gör att de även har sämre tidsuppfattning, svårt att minnas händelser och upplevelser, svårt att lära sig av sina misstag och att förstå konsekvenserna av sina handlingar. Dessutom är det vanligt att barn med ADHD har en begränsad läsförmåga och moralutveckling, dålig utvecklad förmåga att reglera motivation och känslor samt sämre förmåga att analysera sina egna känslor. Därför så har barn med ADHD nytta av att man använder sig av alternativ och kompletterande kommunikation i skolan.

Inom AKK så är de vanligaste metoderna som används bildstöd och tecken som stöd. Tecken som stöd är en bra metod som man kan använda i olika miljöer för man har “materialet” alltid med sig, dvs. händerna. Nackdelen med tecken som stöd är att det tar tid att lära sig tecknen, så man måste använda sig av någon annan form vid sidan om så länge man känner sig osäker på tecknen. Bildstödet kan vara endera lättare eller svårare. Bildstödet är på det sättet lätt att

vem som helst kan använda sig av bilderna men det svåra med att använda bilder är att man skall ha rätt bilder om det man pratar om och om man använder sig av många bilder så kan det bli klumpigt att använda när man skall bläddra igenom och hitta det som stämmer.

Så kort sagt så är det bättre att börja med bildstöd och använda det till att förklara enstaka ord eller kortare meningar, medan sen när man har ett samtal med någon så är det lättare att använda sig av tecken som stöd.

Som lärare så använder sig nog dom flesta någon form av bildstöd. T.ex. när man pratar om trädets olika delar så ritar man ett träd i häftet och skriver in var de olika delarna sitter. Roten den ligger under markytan och ger trädet näring och vatten från jorden. Trädstammen är trädets ryggrad som håller upp trädet och trädkronan är toppen av trädet. Eller när man berättar om naturens näringskedja så kan den så ut på följande sätt.

T.ex.

Näringskedja

Växt	Växtätare	Rovdjur 1	Rovdjur 2	Rovdjur 3
 Nässla	 Larv	 Ödla	 Huggorm	 Sparvhöken
	Larven äter växten	Ödlan äter larven	Huggormen äter ödlan	Sparvhöken äter huggormen

Inom AKK är det också viktigt att man använder sig av kroppen och gester. Under min avhandling kom det fram att en av de personerna jag intervjuade använder sig av hela kroppen när hen lär ut saker och hon har fått feedback av barn och unga att de kommer ihåg mycket bättre när de visualiserar rörelserna eller tecknen vid t.ex. ett prov eller förhör. Det är enklare att komma ihåg som man gör med hela kroppen i stället för att komma ihåg något abstrakt.

För elever som har ett annat modersmål än skolspråket så skulle ha nytta av att få svåra, främmande eller nya ord förklarade med bilder. Bilder är ett kommunikationssätt som är lika på många olika språk. På det sättet kan elev berätta vad saken är på sitt eget modersmål medan du som lärare kan berätta vad ordet är på svenska.

Om man använder sig av tankekartor i undervisningen så kan man sätta in bilder för att hjälpa dem att minnas. Här är ett exempel på hur det kan se ut när man gör en tankekarta m.h.a. bilder. Det är viktigt att komma ihåg att elevernas som använder sig av AKK har olika behov. En del behöver mycket bilder som ersätter texten medan andra ganska behöver bilden för att stöda för att minnas.

“Behovet av kommunikation är grundläggande för oss. Att inte kunna tala innebär att en del av möjligheten går förlorad - men inte allt! Vi kommunicerar på många andra sätt än med bara ord - kroppsspråk, mimik, ögon, gester hör till de andra sätten.” (Heister Trygg & Andersson, 2009) Citatet beskriver att vi kommunicerar på många flera sätt än bara med ord. Vi använder hela vår kropp när vi kommunicerar, vi gestikulerar med händerna när vi pratar och använder oss av ansiktsuttryck. När man är osäker eller rädd så kan man se det på en person i och med att det ser ut som att man blir “mindre”. Kroppen blir spänd, man undviker ögonkontakt och man pratar mindre eller kortare än normalt.

Heister Trygg (2012) skriver att omgivningens insats är mycket avgörande för att kommunikationsformen skall förankras i vardagen. Om ett barn är ensam om att använda kommunikationssättet så blir barnet exkluderat i samhället medan om man tar med flera personer som använder kommunikationssättet så blir de också en del av en grupp.

Alternativ och kompletterande kommunikation är ett bra sätt att stödja en elev i undervisningen. *“En likvärdig utbildning förutsätter att elever som av någon anledning har svårt att nå målen för utbildningen erbjuds stöd.”* (Olsson & Olsson, 2007). Med hjälp av alternativ och kompletterande kommunikation kan man stödja eleven genom att använda sig av TAKK (tecken som alternativ och kompletterande kommunikation). TAKK används som ett komplement samtidigt som man pratar. I tecken som alternativ och kompletterade kommunikation så betonar man vissa ord och tecknar dem samtidigt som man pratar. Man brukar på vardagsspråk tala om stödtecken eller tecken som stöd. Skillnaden mellan stödtecken och teckenspråk är den att i tecken som stöd så tecknar man det viktigaste medan i teckenspråk så tecknar man precis allting, dvs. man tecknar hela meningar.

Von Tetzchner & Hygum Jensen (1996) kategoriserar AKK i tre funktionella grupper:

1. AKK som medel endast för att uttrycka sig
2. AKK som stöd för uttryck och förståelse
3. AKK som alternativ för uttryck och förståelse

Med dessa kategorier så kategoriseras användarna i tre olika grupper enligt Von Tetzchner och Hygum Jensen. Den första gruppen använder sig av AKK bara för att uttrycka sig. De här barnen har bra språkförståelse, men de saknar verktygen att uttrycka sig. Den andra gruppen använder sig av AKK som stöd för förståelse och för att uttrycka sig. Personer som använder sig av AKK som stöd för uttryck och förståelse så har nedsatt språkförståelse. De behöver AKK både för att förstå och för att uttrycka sig. Den tredje gruppen använder AKK som ett alternativ för att uttrycka sig och för att förstå. De som använder AKK som ett alternativ för uttryck och förståelse har ofta ett bestående behov av att använda sig av det. Personerna har en nedsatt språkförståelse och behöver AKK för att förstå och kunna kommunicera. Till denna grupp hör till exempel barn med autism.

Webbplatser där man hitta material från:

- Folkhälsans bildprat materialbank

https://moodle.folkhalsan.fi/course/view.php?id=222&_gl=1*5n2s4a*_gcl_au*NjQzMzYwNDUxLjE3Mjk1MjczMjY.*_ga*MTA5MDMxNTM0Ni4xNjk2NzUzNTIz*_ga_3J24W9FEEB*MTczMTAwMzgwOC4xMC4wLjE3MzEwMDM4MDguNjAuMC4w

Folkhälsans bildprat är ett material där man får en bild om något t.ex. på en matbutik. Till materialet hör också bildark med stödord som kan användas för att diskutera med eleven. Bildpratet kan användas med elever som just har börjat läsa, elever som har ett svagt ordförråd för att de t.ex. har börjat lära sig svenska och har ett annat modersmål där hemma.

- På papunet hittar man både bilder och tecken <https://papunet.net/sv/bildverktyg/>

På Papunet hittar man bilder och tecken som man kan lägga in i egna ark för ens eget behov. Om man t.ex. vet att man skall undervisa om djuren i Finlands skogar så söker man bilder och tecken på de vanligaste djuren i Finland eller bara bilder eller tecken beroende på klassen eller elevens behov.

- Ett tips är också att följa TeckenSandra på Instagram, de lägger ut regelbundet material där som man kan använda sig av i undervisningen tillsammans med eleverna.

TeckenSandra lägger ofta ut tecken eller korta videon på Instagram som man kan visa och öva tillsammans med eleverna. TeckenSandra lägger också ibland ut sånger som man kan teckna till.

Appar som man kan använda för att skapa ett eget material:

- Widgit online är ett program där man kan skapa ett eget bildstöd material. Tyvärr så kostar det en slant att använda sig av programmet om man vill spara materialet man lagat.

Eftersom AKK är ett ganska brett område och det finns många olika delar så kan man prova på flera olika saker innan man bestämmer sig att det här är inte för mig. Att jobba med AKK kan kännas maffigt i början, men som med allting annat så blir det enklare och smidigare med tiden då när man är van. Men det är viktigt att man skapar en rutin med användningen av AKK och att man faktiskt använder sig av det. Använder du inte dig av AKK så då kan du inte heller bli bättre på det. Även om AKK är tänkt till en elev så kan alla elever gynnas av användningen av AKK. Tack vare AKK kan din undervisning bli mera strukturerad i.o.m. bildstödet, få ett lugnare tempo när du tecknar och pratar samtidigt. AKK ger eleverna en mer visuell sida i det ganska abstrakta tänket i skolan.